

OMGANGSRECHT MET DE MEDIA

Stafhouder Jo STEVENS

De algemene vergadering van de OVB keurde op 4 juni 2003 het reglement advocaat en media goed.

HOOFDSTUK I. GROTE PRINCIPES

Deze zijn de volgende :

Recht op publiciteit en op publiek gebruikmaken van de titel van advocaat, en op vrije meningsuiting (1.1) met respect voor de algemene principes van het beroep: waardigheid, rechtschapenheid en kiesheid (1.2).¹

Ingevolge het arrest NIKULA t/ Finland van het EHRM² verwijst punt 1.3 naar de bijzondere hoedanigheid van de advocaat, "*waardoor hij een centrale positie inneemt in de rechtsbedeling*". De advocaat dient zich daarvan bewust te zijn.

Als tussenpersoon tussen het publiek en de rechtbanken, zo stelde het Hof, moet hij zijn bijdrage tot de behoorlijke rechtsbedeling en het vertrouwen van het publiek daarin indachtig zijn.

De vrijheid van meningsuiting van de advocaten is niet onbegrensd: ze zijn ertoe gehouden het vertrouwen in de rechtsbedeling te helpen handhaven³. Ook hier geeft het ongediscrimineerd zwaaien met artikel 10 EVRM, dat voorzien zou "*in vrijheid van spreken onder alle omstandigheden*" geen pas. De uitspraken van het EHRM gaan heus wel wat verder dan te stellen dat de advocaat enkel niet mag spreken wanneer hij de democratie in gevaar zou brengen.

Vanzelfsprekend dient de advocaat er daarbij op toe te zien dat hij niet overkomt als een partij of getuige, of de indruk geeft dat hij zou spreken voor derden door wie hij niet gemandateerd is, in het bijzonder niet voor overheden van de Orde (regel 1.4).

Hij mag niet afdoen aan de regels van de confraterniteit, in Nederland omschreven las "*het streven van advocaten naar een onderlinge verhouding die berust op welwillendheid en vertrouwen*" (1.5).

¹ Artikel 455 Ger.W.

² E.H.R.M., 21 maart 2002, NUKULA t/ Finland, *T.B.B.R.*, 2002, 443. Op 17 oktober 2002 herinnerde het Hof aan zijn rechtspraak i.v.m. advocaten (STAMBUK t/ Duitsland, *T.B.B.R.*, 2002, 616) : beperkingen kunnen worden opgelegd aan de vrijheid van meningsuiting, en de autoriteiten van de balie zijn het best geplaatst om te bepalen hoe een evenwicht tussen de verschillende belangen te verwezenlijken (overweging 19).

³ W. VAN GERVEN, "Pleidooi voor een beleid van de advocatuur", *NJW*,10.

Bovendien dient hij ervoor te waken steeds correcte informatie te verschaffen en deze op serene wijze toe te lichten (1.6).

De commentaar bij het reglement onderstreept dat het niet om een vrome wens gaat, doch dat de advocaat *"de betrachting slechts correcte informatie te bezorgen ook kracht (moet) bijzetten door in de mate van het mogelijke de juistheid van zijn informatie ook vooraf na te trekken met alle mogelijke middelen"*. Hij kan er dus tuchtrechtelijk op aangesproken worden⁴.

De regel dat de advocaat ervoor dient te waken zijn medewerking aan de geschreven pers afhankelijk te stellen van het vooraf kennis nemen van de te publiceren tekst, heeft voor nogal wat commotie gezorgd. Men sprak van preventieve censuur en wereldvreemdheid. De Orde wist blijkbaar niet hoe de schrijvende journalisten werken⁵.

Er werd terecht op gewezen⁶ dat het de bedoeling was de advocaten te responsabiliseren. *"Zo bijzonder is het niet de journalist te vragen even de tekst te zien. Voor vele advocaten is dat nu al een gebruik. Men zegt al eens iets overhaast of ongenueanceerd en voor men het weet zijn de gevolgen niet te overzien."*

De tekst komt op tegen werd genoemd *"georganiseerde onverantwoordelijkheid"*. Een krant citeert een advocaat maar als men hem daarop aanspreekt, zegt hij : *"Dat heb ik zo niet gezegd. De journalist heeft er niks van begrepen"*.

Het gaat niet om preventieve censuur. Het gaat erom dat de advocaat stelselmatig nagaat of zijn bijdrage juist werd weergegeven, en daar dus ook op kan aangesproken worden.

Het lijkt evident dat deze eis maar moet gesteld worden in het kader van wat het reglement zelf noemt *"zijn medewerking aan de geschreven pers"*, waar de advocaat dus verschijnt als een (gelegenheids-)medewerker van die pers, en niet voor elke uitlating van hem die zou worden opgetekend door persmensen.

T.a.v. andere media dan de geschreven pers geldt het omwille van de eigen imponderabilia van die media slechts een inspanningsverbintenis. Er werd gesuggereerd dat bijvoorbeeld voorafgaand aan de eigenlijke opname een kort gesprek plaats vindt waarbij de vragen worden overlopen, opdat de advocaat even kan nadenken.

De regel dat de advocaat geen interview toestaat in toga, en evenmin in een gerechtsgebouw, tenzij in een daartoe bestemd perslokaal (1.8) heeft natuurlijk ook de aandacht in de pers

⁴ Deze en nog andere (belang voor de cliënt, diens instemming, onnodig grievende opmerkingen) regels zijn ontleend aan de Nederlandse tuchtrechtspraak ; zie terzake: T. SPRONKEN, *Verdediging. Een onderzoek naar de normering van het optreden van advocaten in strafzaken*, Deventer, Gouda Quint, Deventer, 2001, 591, e.v. Betreffende de waarheidsverplichting van advocaten in Nederland, ingevolge het nieuwe artikel 21 Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, zie A.A.H. Zegers, "De advocaat na invoering van het nieuwe artikel 21 Rv.: Onafhankelijke raadgever of geknevelde padvinder ?", in *Recht op tuchtrecht, 50 jaar Hof van Discipline*, 2003, 180.

⁵ P. DELTOUR, in *De Juristenkrant* van 25 juni 2003, nr 72, pag. 10.

⁶ L. VAN EYLEN, "Advocaat verantwoordelijk voor mededelingen in media", *De Juristenkrant* van 25 juni 2003, nr 72, pag. 10.

getrokken⁷. Het gaat per slot van rekening om het creëren van een noodzakelijk gebleken "afkoelingsperiode", na de emoties van de rechtszaal. Ter bevordering van objectiviteit en gematigdheid in de uitlatingen.

Merkwaardig genoeg werd in het "togaverbod" regelrechte onzin gezien; het getuigde van minachting voor de rechter omdat in de zittingzaal de advocaat blijkbaar wel "als een razende mag te keer gaan" (sic), terwijl hij voor de camera's een afkoelingsperiode in acht moet nemen. Het is een wonderlijke gedachte.

Een toga is een instrument dat thuis hoort in de zittingszaal, en leden van het O.M. dragen buiten de zittingzaal en in hun contacten met de media evenmin hun toga.

Tenslotte, hoefde het gezegd, blijft de advocaat verantwoordelijk voor zijn mededelingen in de media. Hij dient er daarbij rekening mee te houden dat hij hier niet beschikt over de immuniteit van het pleidooi (1.9)⁸. Advocaten zijn, het hoeft niet benadrukt, geen journalisten.

Dit zijn de algemene verplichtingen van deontologisch optreden in de media.

HOOFDSTUK II. OPTREDEN ALS COMMENTATOR

Nu kan de advocaat in de media optreden als raadsman in een zaak, of als commentator in zaken waarin hij (of zijn kantoorgenoten) niet betrokken was of is. De hoger beschreven regels zijn op de advocaat-commentator betreffende maatschappelijke evenementen en vraagstukken van toepassing.

Ook al betreft het een uitoefening van het recht op vrije meningsuiting, het onderscheid dat stafhouder Pierre Legros maakte⁹ tussen "*le procès soutenu par un avocat en la cause qu'il défend*" heeft niet voor gevolg dat zijn vrijheid onbeperkt is in het laatste geval.

Ook buiten zijn beroepsuitoefening kunnen daden uit het privé-leven van de advocaat aanleiding geven tot tussenkomst van zijn disciplinaire overheden voor zover zij publiek opspraak (kunnen) verwekken tegen de eer van de Orde en de waardigheid van het beroep¹⁰.

⁷ *Financieel Economische Tijd*, 21 juni 2003, "Vlaamse advocaten niet meer in toga voor camera", en diverse reacties in de TV-uitzendingen van 23 juni 2003 ; D. DE CONINCK, t.a.p., *De Morgen*, 28 juni 2003, 22.

⁸ J. STEVENS, *Regels en gebruiken van de advocatuur te Antwerpen*, Kluwer, Antwerpen, 1997, nr 634. Verwijzing naar artikel 444, 445, 761 Ger.W., juncto artikel 452 Sw.

⁹ P. LEGROS, "Le procès et la cause. A propos de la liberté d'expression des avocats dans le prétoire et en dehors de celui-ci", *Vrije tribune in Auteurs en media*, 2002/6, 477.

¹⁰ P. LAMBERT, *Règles et usages de la profession d'avocat du barreau de Bruxelles*, Brussel, Nemesis-Bruylant, 1994, 418 ; J. STEVENS, o.c., nr 887. In Nederland is de regel voor de bevoegdheid van de tuchtrechter gelijklopend. Op het gedrag van een advocaat privé of in een andere hoedanigheid is het advocatentuchtrecht niet van toepassing, "tenzij de betrokkene het vertrouwen in de beroepsgroep heeft geschaad" (W.M.J. BEKKERS, "De reikwijdte van het advocatentuchtrecht", in *Recht op tuchtrecht*, o.c., 156).

HOOFDSTUK III. OPTREDEN IN DE MEDIA ALS RAADSMAN

Wanneer men het optreden in de media als raadsman onder de loep neemt, dient in eerste instantie het beroepsgeheim en de confidentialiteit van confraternele mededelingen benadrukt (3.1). Het zijn regels van openbare orde waartegen vaak gezondigd wordt.

Ook een evidente regel als de noodzaak zich te verzekeren van de toestemming van zijn cliënt om publieke mededelingen te doen, verdiende onderstreping.

In navolging van de Nederlandse tuchtrechtspraak vervolledigt de commentaar : *"Het lijkt geboden, alleen reeds vanuit het oogpunt van het bewijs van deze toestemming, ze schriftelijk te laten vastleggen"*.

Het zal echter niet volstaan te stellen dat de cliënt opdracht heeft gegeven *"zoveel als mogelijk"* in de media te komen. De mededelingen moeten *"steeds vertrekken vanuit de bekommernis van de belangen van de cliënt en het dienen van een rechtvaardige zaak"* (3.3)¹¹.

Punt 3.4 verwijst naar artikel 57, § 4 Wetboek strafvordering.

Bovendien dient de tussenkomst van de advocaat in de media te getuigen van zorgvuldigheid *"ook met betrekking tot de gerechtvaardigde belangen van derden, die niet onnodige grievend mogen bejegend worden"*, en ze moet geschieden met middelen die niet sluiks of anoniem zijn en rechtens geoorloofd (3.5)¹².

De advocaat moet zich er van onthouden het proces in de media te voeren, zegt punt 3.6.

Het vervolgt : *"en (hij) onthoudt zich van alle commentaren, vanaf het in beraad stellen van de zaak tot de uitspraak, behoudens indien, als gevolg van mededelingen in de media van het openbaar ministerie, de persrechter of derden, de wapengelijkheid bepaaldelijk een reactie noodzakelijk maakt"*.

"Bepaaldelijk noodzakelijk" maakt duidelijk dat deze *equality of arms*-uitzondering niet automatisch noch onbeperkt speelt. Deze regel vormt een (beperkte) toepassing van het sub *judice*-beginsel¹³, d.w.z. van het respect verschuldigd door de advocaten aan de rechtsmacht, en

¹¹ Artikel 429 Ger.W. (de advocateneed). Het moet aanneembaar gemaakt kunnen worden, zegt de Raad van Discipline te Amsterdam (19 december 1994, nr 94/77, geciteerd bij SPRONKEN, o.c., 592-593) dat met het optreden van de advocaat in de media enig aan hem toevertrouwd belang was gediend. Daartoe behoort vanzelfsprekend niet, het door VAN GERVEN gelaakte *"imago-building"*.

¹² De Nederlandse tuchtrechtspraak bevat talrijke uitspraken over het onnodig grievend bejegenen van andere partijen ; zie S. BOEKMAN, *. Het huidig advocatentuchtrecht*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1998, 122.

Niet sluiks of anoniem betreft de regel van het *"open vizier"*; Betreffende het rechtens geoorloofd, zie de discussie in Nederland betreffende het lekken in de media van het strafdossier: T. SPRONKEN, "Zaak Leijendekker en kwestie Hiddema, De media als forum", *Advocatenblad 10*, 16 mei 2003, 38, en vergelijk : Corr. Luik, 15 september 1998, *Journ. Proc.*, nr 355, 2 oktober 1998, 28.

¹³ M. STORME, "Over de noodzakelijke terughoudendheid der media in gerechtszaken. Het sub *judice* principe revisited", in *Liber Amicorum Jozef Van den Heuvel*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 125.

hun plicht het vertrouwen in de rechtspraak te helpen handhaven.

Een haastige lezing van het reglement deed sommigen besluiten dat advocaten "*mond dood*" werden gemaakt, dat ze alleen nog mogen praten met de pers nadat het O.M. hun cliënt openlijk heeft beschuldigd, dus als reactie op mededelingen van het O.M.

Het parket zou aldus de sleutel van de persdeur in handen houden¹⁴. Niet is minder waar. Voor en na het beraad van de rechter is er geen moratorium. Tijdens het moratorium kan de advocaat bovendien nog reageren op mededelingen van zowel het O.M., de persrechter of ook nog van alle derden.

Vermits de stafhouder *a lawyer's best friend* is en blijft, dient de advocaat zo mogelijk (t.t.z. tenzij hoogdringendheid dit verhindert) hem te raadplegen en zijn richtlijnen te volgen (3.7). Hij moet dat in elk geval voorafgaandelijk doen wanneer hij een voorganger of opvolger dient te noemen of over diens activiteit in het dossier commentaar dient te geven¹⁵.

De laatste regel is het gevolg van recente ongegeneerde en ronduit beledigende commentaren door advocaten op hun voorgangers of opvolgers.

Ten slotte bepaalt punt 3.8 dat na overleg tussen de betrokken strafhouders, deze van de plaats waar de zaak wordt behandeld de beslissing toekomt ongeacht het aantal betrokken advocaten en tot welke balie zij behoren.

De noodzaak van eenheid van beslissing was inderdaad één van de belangrijkste gevolgtrekkingen uit het mediadebacle in de zaak-Van Noppen.

Vermits een zaak kan verhuizen door de procedurele ontwikkelingen (bv. beroep) wordt hier de mogelijkheid van een "*conflict mobile*" geschapen. Het kan zijn dat achtereenvolgens (doch niet gelijktijdig) een andere stafhouder bevoegd wordt. Hij zal dan vanzelfsprekend de reeds getroffen beslissingen van zijn voorganger(s) moeten respecteren.

HOOFDSTUK IV. TOT BESLUIT

Advocaten worden in TV-journaals vaak gebruikt als plaatje bij een nieuwsitem ; zoals brandweermannen bij een brand, en ziekenwagens bij een ongeluk. Zonder inhoudelijke meerwaarde voor de cliënt, maar met het kleinburgerlijk publicitair genoeg "*op TV geweest te zijn*".

Hun mediatieke tussenkomsten zijn vaak van een ontluisterende onbenulligheid, indien al niet ronduit verkeerd. Men vraagt zich dan telkens af welk aantoonbaar belang van de cliënt daarmee werd gediend.

¹⁴ D. DE CONINCK, t.a.p.

¹⁵ *Ibidem*.

De positie van de cliënt verbetert niet merkbaar doordat zijn advocaat even voor de camera komt roepen : *"mijn cliënt is onschuldig"* of *"wij gaan in beroep !"* .

Zoals Hugo Lamon, bestuurder van de OVB, het uitdrukte:

*"De stelling dat alle advocaten moeten leren spreken en dan maar mediatraining moeten volgen, vertrekt ... van de verkeerde premisse dat het tot de taak van de advocaat behoort om naast als raadsman ook op te treden als pr-verantwoordelijke van zijn cliënt ... Het is nodig ieders rol niet uit het oog te verliezen. De advocaten moeten leren zwijgen in de media, om met des te meer beroepsernst te spreken in de zittingzaal."*¹⁶ .

Het reglement door advocaten voor advocaat opgemaakt heeft geenszins als bedoeling advocaten monddood te maken. En ook niet als gevolg. Het biedt alle mogelijkheid cliënten waar nodig ook in de media bij te staan. Het geeft de deontologische omgangsregels met de media.

Advocaten, zelfs indien rotsvast overtuigd van de onschuld van hun cliënt, moeten hun mediatieke tussenkomsten beperken tot het noodzakelijke. En hun hang naar mediaoptreden en publiciteit niet verbergen achter pathetische concepten als de *"sprankel hoop"* of *"de wanhoopskreet"* van hun cliënt.

¹⁶ *De Juristenkrant* nr. 56, 23 oktober 2002.